

2. Кириченко О. А., Бондаренко І.В. Інновації юриспруденції в забезпеченні журналістської галузі права та медіабезпеки: монографія. Варшава: RS Global Sp.z O.O.; Київ: Видавець Назаров О. А., 2022. 4-те вид. 2624 с.

3. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141, із змінами, згідно із законом № 27-ІХ від 3 вересня 2019 р., ВВР, 2019, № 38, ст. 160. *Zakon.rada.gov.ua: веб-сайт*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

4. Кримінальний кодекс України: закон України від 5 квітня 2001 р., № 2341-ІІІ. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, № 25–26, ст. 131, зі змінами згідно із законом № 2839-ІХ від 13 грудня 2022 р. *Zakon.rada.gov.ua: веб-сайт*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

5. Наукова школа юриспруденції професора Аланкіра – 250 новітніх доктрин і концепцій. *Правова еліта України*. Київ: Вид-во «Логос», 2018. С. 74. URL: <http://logos-ukraine.com.ua/project/index.php?project=peu2018&load=ns25.html>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-313-2-14>

CONDITIONS FOR ACCEPTING A CONSTITUTIONAL COMPLAINT IN FOREIGN LEGISLATION

УМОВИ ПРИЙНЯТТЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ В ЗАРУБІЖНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Riabovol L. T.

*Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor,
Professor at the Department of Law and
Law Enforcement
Volodymyr Vinnichenko Central
Ukrainian State University
Kropyvnytskyi, Ukraine*

Рябовол Л. Т.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри права та
правоохоронної діяльності
Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира
Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

У запобіганні перевантаженості органів конституційної юстиції унаслідок звернення до них з конституційними скаргами сприяє

встановлення умов прийняття (прийнятності, допустимості) такої скарги. У зарубіжних країнах накопичено значний відповідний досвід, який може бути корисним для України. Умови прийняття наразі стосуються суб'єкта права на подання конституційної скарги, предмета оскарження, підстав звернення з такою скаргою, ступеня обгрунтованості твердження особи, висловленого у скарзі.

У зарубіжних країнах, в яких діє інститут конституційної скарги, суб'єктами права на її подання є: громадяни відповідної держави, особи без громадянства та іноземці й інші суб'єкти правовідносин. У ст. 79 Конституції Польщі, наприклад, кожен, чий конституційні свободи або права порушені, має право, згідно із законом, подати скаргу до Конституційного Трибуналу. При цьому, виходячи з практики діяльності цього органу, вказує В. В. Остапенко, під терміном «кожен» слід розуміти і юридичних осіб [5, с. 241]. Крім того, у ст. 191 Конституції Польщі вказано і на таких суб'єктів звернення, як: органи одиниць територіального самоврядування, загальнопольські органи професійних спілок, організацій роботодавців і професійних організацій, церкви та інші релігійні спілки. Вони, однак, можуть звернутися з конституційною скаргою лише щодо нормативного акту, який регулює відносини у сфері їх діяльності. Як узагальнив L. Garlicki, зі скаргою до Конституційного Трибуналу можуть звертатись фізичні (громадяни Польщі, особи без громадянства, іноземці) та юридичні особи (політичні партії, профспілки, суб'єкти господарювання, релігійні спілки, тощо) [2, с. 375].

У ст. 162 Конституції Словенії також зазначено, що кожен може звернутися до Конституційного Суду зі скаргою на закон, який, на їх думку, порушує їх основні права і свободи [5, с. 242]. Коло суб'єктів конституційної скарги в Угорщині закріплено в Законі «Про Конституційний Суд», згідно зі ст. 26 якого, особа або організація можуть подати скаргу до Конституційного Суду, якщо попередньо під час судового розгляду застосовано норму, що суперечить Основному Закону, чим були порушені їх конституційні права, а можливості для правового захисту вичерпані або їх немає [1]. Суб'єктами звернення до Федерального конституційного суду Німеччини можуть бути не тільки громадяни, але й іноземці, однак, лише тією мірою, якою акт, що ними оскаржується, порушує загальнолюдські цінності [6, с. 410].

Щодо предмету оскарження, у зарубіжній практиці конституційні скарги подануться як на дії органів публічної влади, так і на правозастосовні акти (судові та адміністративні рішення), а також на нормативно-правові акти (закони, акти уряду, акти глави держави, інші

підзаконні акти). Так, у ФРН особа може оскаржити до Федерального Конституційного Суду будь-яку дію або бездіяльність органів державної влади, у тому числі законодавчі акти, рішення виконавчої влади та судові рішення, при цьому, Суд має право розширити предмет скарги. У разі задоволення конституційної скарги щодо нормативного акту, він визнається таким, що втратив чинність. В Австрії особа може звернутися до Конституційного Суду цієї країни не тільки з питань конституційності закону, а й законності актів адміністративних органів, якими порушуються права, гарантовані конституційним законодавством, незалежно від їх застосування в конкретній справі. Особливістю предмета конституційної скарги в Іспанії є те, що оскаржуватися можуть будь-які дії чи бездіяльність державних органів на центральному, регіональному чи місцевому рівнях, адміністративні й нормативні акти цих органів, крім законів, а також акти Парламенту, що мають індивідуальний характер, тобто стосуються окремого депутата чи сенатора.

Підставами звернення з конституційною скаргою за загальним правилом є порушення основних прав та свобод людини і громадянина. При цьому, особа має обґрунтувати, що закон, адміністративний або інший нормативний акт, дія чи бездіяльність органів публічної влади, суперечить Основному Закону держави («тест на обґрунтування»). В Австрії скаржник зобов'язаний довести, що у зв'язку з дією закону чи іншого нормативного акту органу публічної влади йому завдається або може бути завдана пряма дійсна шкода [5, с. 245]. М. Патроно акцентує, що недостатньо, аби шкода була завдана основному праву, важливо, щоб вона була особистою (захист своїх прав, а не прав інших осіб), реальною (а не передбачуваною або можливою) та безпосередньою (походила саме від оскаржуваного акту, забезпечуючи наявність прямого причинно-наслідкового зв'язку) [6, с. 410].

Принциповою умовою прийнятності конституційної скарги є також використання всіх національних засобів юридичного захисту. Це – загальновизнаний критерій прийнятності скарги як до органів конституційної юстиції, так і до міжнародних судових установ. На прикладі Польщі К. О. Закоморна пояснила таку вимогу тим, що у такий спосіб демонструється особливе місце Конституційного Трибуналу в системі державного захисту інтересів особи, рішення якого є остаточними [3, с. 200].

Наявність вимоги прийнятності скарг підтверджується і практикою Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), який, відповідно до ч. 1 ст. 35 Європейської конвенції про захист прав та основоположних свобод, може прийняти питання до розгляду тільки після того, як було

вичерпано всі національні засоби правового захисту, згідно із загально визнаними нормами міжнародного права [4]. Дотримання цієї умови, зазначає Н. Севастьянова, відштовхуючись від практики ЄСПЛ, означає, що заявник повинен використати усі методи захисту, адекватні й ефективні щодо порушення його прав. Ефективним визнається такий засіб захисту, який був би доступним заявнику в теорії і на практиці, здатний компенсувати шкоду за порушене право, мати шанси на успіх. На державу-відповідача покладається обов'язок створити в межах свого національного простору доступні, ефективні й адекватні засоби правового захисту. У судових системах європейських держав переважає модель, яка охоплює суди першої, апеляційної та вищої інстанцій, які власне має пройти особа, перед поданням скарги до Конституційного Суду. Ця схема може ускладнюватися, якщо в державі діють спеціалізовані суди, проходження яких також може визнаватися обов'язковим [7, с. 116].

Щодо прийнятності конституційної скарги, ще однією умовою, яка тісно пов'язана з попередньою, є наявність остаточного судового рішення у справі, тобто такого рішення, що не підлягає оскарженню та є обов'язковим до виконання саме щодо особи, яка звертається з конституційною скаргою.

Умовою прийняття є також відповідність встановленій формі та строкам її подачі, що чітко визначаються в законах. Згідно із Законом ФРН «Про Федеральний Конституційний Суд», скарга може бути подана й обгрунтована протягом місяця. Строк обчислюється з моменту вручення заінтересованій особі повного тексту рішення, що оскаржується, чи повідомлення їй будь-яким способом про прийняття такого рішення, якщо згідно із загальними процедурними правовими приписами воно повинно бути прийнято у звичайному службовому порядку. При цьому, подача конституційної скарги на закон чи інший акт суверенної влади, що не підлягають оскарженню у звичайному судовому порядку, можлива тільки протягом року з моменту набрання чинності закону чи з моменту видання зазначеного акта. Конституційна скарга до Конституційного Трибуналу Польщі може бути подана протягом трьох місяців після вручення скаржникові вироку, що набрав чинності, адміністративного рішення чи іншого підсумкового документа (ст. 46 Закону «Про Конституційний трибунал») [5, с. 247-248].

Таким чином, умовами прийнятності конституційної скарги є: належний суб'єкт права на конституційну скаргу, як правило, це – приватні фізичні та юридичні особи; належний предмет конституційної скарги, як правило, це – дії органів публічної влади та правозастосовні

акти (судові та адміністративні рішення), а також нормативно-правові акти (закони, акти уряду, акти глави держави, інші підзаконні акти); належна підстава звернення – порушення основних прав і свобод людини; належне правове обґрунтування твердження особи, висловленого у скарзі («тест на обґрунтованість»); використання особою всіх інших національних засобів юридичного захисту; наявність остаточного судового рішення у справі, що не підлягає оскарженню та є обов'язковим до виконання саме для особи, яка звертається з конституційною скаргою; дотримання встановленої форми та відповідність строкам звернення з конституційною скаргою.

Література:

1. Act Cli of 2011 on the Constitutional court of Hungary. URL: <http://surl.li/fzcko>
2. Garlicki L. *Polskie prawo konstytucyjne: zarys wykladu*. Wyd. 10. Warszawa: L iber, 2006. 445 s.
3. Закоморна К. О. Роль Конституційного Трибуналу Республіки Польща в забезпеченні прав і свобод людини. *Проблеми законності*. 2008. Вип. 99. С. 196-204.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Рада Європи; Конвенція від 04.11.1950. URL: <http://surl.li/huud>
5. Остапенко В. В. Конституційна скарга у механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина. *Форум права*. 2016. № 4. С. 240-251.
6. Patrono M. The protection of Fundamental Rights by Constitutional Courts: A Comparative Perspective. *Victoria University of Wellington Law Review*. 2000. № 2. Vol. 31. P. 401-426.
7. Севастьянова Н. І. Звернення до Європейського суду з прав людини як реалізація права на правосуддя: монографія. Одеса: Фенікс, 2012. 216 с.